

İLK KIRIM HANLARININ MEKTUPLARI

Fevzi Kurtoğlu

Deniz Lisesi օđretmenlerinden

Cengizin büyük oğlu Coci oğullarının ve torunlarının kumandası altına giren muhtelif Türk kavimlerinin teşkil ettiği Altunordu Devleti XIII — XVI. asırlarda Hazar - Azak - Karadeniz kenarlarından Baltık ve şimal buz denizine kadar ucu bucağı bulunmaz ovalarda - Evliya elebinin dediği gibi heyhat - sahralarında hüküm sürüyorlardı. Macarlar, Lehler, Ruslar ve sair komşu devletlerin hiç biri Altunordu ile boy օlřmeđe cesaret edemezlerdi Bu muazzam Türk hkmeti Toktamış ile Timurlenk arasındaki müthiş mücadeleden sonra vukua gelen dahili muharebelere sahne oldu ve bu kardeş harplerinin neticesinde yere düşen bir billr tabak gibi parçalandı. Altunordunun mirasına Cocinin torunları değil, onların bir buyuruğu olan Moskova Grandukaları konuğu ve ortaya koca Moskof İmparatorluğu ıktı.

Altunordunun Ejder Han, Kazan, Kasımof, Kırım Hanlığları gibi parçalarından yalnız sonuncusu Osmanlı İmparatorlarının himayesine dayanarak 1783 e kadar yaşayabildi, diğerleri 15 nci ve 16 ıncı asırlarda Moskofların eline geçti. Altunordunun son zamanı ile Kırım Hanlarının Osmanlı himayesine girdiği ilk zamanları tarihi çok karanlıktır. Ne Osmanlı vak'anvisleri ne hususî tarih yazanları ne de Kırım müellifleri bu devri aydınlatmazlar. Kırımli Hamdi Kiray, İstanbul Edebiyat Fakültesi mezuniyet tezini hazırlarken Rus membalarından istifade ederek bu mevzu hakkında azçok bir şeyler söylemişti. Bundan sonra Bayan Bedriye Sabit te aynı mevzuu işliyerek (Kırımın Osmanlı İmparatorluğuna eklenmesi meselesi) adile 32 Sahifelik kıymetli bir eser neşretti. Bay Akdes Nimet Kurat ise Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanesinde mahfuz bulunan Altunordu hükümdarı Uluğ Mehmet Hanın Osmanlı hükümdarı Murat II ye gönderdiği 1427/831 H. tarihli yarlık hakkında verdiği bir konferansta Altunordu ile Osmanlı hkmeti arasındaki münasebetlerin çok eskiden başladığını ve Yıldırım

Beyazıt ile Toktamış arasında olduğu gibi Murat II ile Uluğ Mehmed arasında da siyasi, iktisadi münasebetler bulunduğunu ortaya koydu. Ben bu yazıda Topkapı Sarayı Müzesi hütüphanesindeki muhtelif mevzulara ve muhtelif devirlere ait, tarihimizin karanlık kalan noktalarına ışık serpecek kabiliyette bulunan binlerce resmî vesikalardan müze direktörü Sayın Bay Tahsin Özün, üzerinde tetkikatta bulunmaklığıma müsaade ettikleri yedi kıt'a mektubu yukarıda kaydettiğim neşriyata ilâve edeceğim. Bu mektuplardan bir tanesi Menli Girayın Hanlığa geçmesinde çok büyük bir rol oynayan Kırım Beylerinden Emenek Bey, bir tanesi Menlikirayın kardeşi (Nuru Devlet)in imzalarını taşımaktadır. Beş tanesi de bizzat Menlikirayın imzasını taşır. Bütün bu mektupların Fatih Mehmet II ye gönderilmiş olduğunu söylemek Kırım - Osmanlı hükümetleri arasındaki münasebetler noktasından ne kadar ehemmiyeti haiz olduğunu göstermeğe kifayet eder. Şimdi, tarih sırasile en eskisinden başlıyarak birer birer mektupları inceliyelim:

1 — Eminek Beyin Fatihe mektubu: Mehmed II, Kırım yarım adasının zaptından sonra, Tuna ayaklarında bulunan Kilya limanına kaçan Ceneviz firarilerinin kabulünden ve sair sebeplerden dolayı Karabuğdan Beyi Etyene karşı 1476 da harp açmıştı. Lehistan kıralı Kazimir, Buğdan Beyi Etyeni himaye etmek için İstanbula elçi yolladıysa da faidesi olmadı. Mehmed II, 1476 ilkbaharında bir ordu ile İstanbuldan hareketle Tuna nehrini geçip (Rozboyne) vadisinde 26 Temmuz 1476 da çetin bir muharebeden sonra Buğdanlıları mağlûp ederek Akkırman ile Kilyayı zaptetti[1]. Buğdan seferi esnasında Eflâklıların Osmanlı ordusu ile birlikte hareket ettiklerini biliyoruz, fakat bu sefer esnasında en ziyade yardım etmesi lâzım gelen Kırım ordusu hakkında Osmanlı müverrihleri bir şey söylemezler. İşte mektuplardan bir numaralı olanı, Kırım ordusunun Mehmed II tarafından çağırıldığı halde niçin gelemediğini izah etmektedir. Kırım Beylerinin en ileri geleni olan Eminek Bey tarafından Mehmet II ye gönderilen bu mektupta, Buğdan seferine iştirak etmeleri hakkındaki davetin kendilerine değdiğini, her ne kadar kendilerinin düşmanları var ise de yine bu hizmeti kabul ederek yola çıkıp bir nice kâfir kalelerini aldıkları esnada, “yağı (düşman) geldi, evlerinizi garet etti,” diye gelen haber üzerine ganimetlerini bırakıp ilđarla çekildik ise de kâfir ardımızdan gelib bizimle büyük muharebe etti. Çok kişimiz zayı oldu, iki kardeşim şehit oldu, atlarımız ve silâh-

[1] Hammer'in Osmanlı tarihi Ata Bey tercemesi Cild-III Sayfa 152.

larımız zayı oldu, özümüz bir atla geldik, arkamızdan yağımız (taht Leşkeri) ile gelip evlerimizi aldı, biz semiz atlarımız olmadığı için Kırım şehrinde kaldık, düşman muhasara ettise de kaleye bir şey yapamadı,, diyor. Bundan sonra karabuğdan seferindeki zaferden dolayı Mehmed II yi tebrik ediyor, daha sonra Yegân Beyin geldiğini, fakat arada düşman olduğu için onun yanına uzanamadıklarını ve hazır olan askerin azlığından dolayı bir şey yapamadıkları için mahcup olduklarını söylüyor. 881 hicri yılı cemaziyel âhırasının son günü yazılan bu mektubun altında Eminek Beyin imzası görülmektedir. Bu tarih 19. Birinci teşrin 1476 ya tesadüf eder. Eminek Bey bu mektubunda önce kâfir kalelerine hücumundan bahsediyor ki bundan maksat şüphesiz buğdanlılardır sonra Kırımı hücum eden yağıdan bahsederken taht leşkerile geldiklerini ve Kırım şehrini muhasara ettiklerini söylüyor. Şüphesiz buradaki taht leşkerinden maksat Altınordu Hükümdarı Seyyit Ahmet Hanın ordusudur. Seyyit Ahmet Hanın 1476 da Kırım üzerine hücum ederek Menli Girayı mağlûp ettiğini ve bu muharebede Menli Girayın yaralanarak Kalgay Mehmet Giray ile birlikte Kirk Er kalesine sığındıklarını ve Seyyit Ahmet Hanın Salkat yani eski Kırım şehrini muhasara ettiğini ve hile ile şehri teslim alarak yağma ve tahripten sonra çekilip gittiğini Bayan Bedriye Sabitin eseri kaydetmektedir. [1]

Acaba mektubun sonunda bahsedilen Yegân Bey kimdir? Kırımhlının imdadına gönderildiği anlaşılan Yegân Bey Keşanda metfun ve Mehmet II zamanında yaşamış olan Yegân Reis midir? Eğer öyle ise Kefeye gönderilen filonun Yegân reis veya Yegân Bey kumandasında olduğu anlaşılır. Düşünülecek diğer bir nokta da bu malûmatın Kırım Hanı Menli Giray tarafından Mehmet II ye bildirilmesi lâzım iken Eminek Bey tarafından yazılmış olmasıdır. Fakat gerek Menli Girayın ve gerekse Kalgay Mehmedin bu esnada diğer bir kalede mahsur olduğu düşünülürse bu mesele de halledilir. Daha fazla incelemek isteyenler için mektubu aynen yazıyorum ve iyi okunamıyan veya yanlış okunan yerleri olur diye makalenin sonuna mektubun fotoğrafını da ilâve ediyorum.

Topkapı Sarayı kütüphanesinde 14/7366 numarayı taşıyan bu mektup 43 × 18 santimetre ebadında bir kâğıt üzerine yazılmış olup baş tarafından kahve renkli bir meşine yapıştırılmıştır ki

[1] Kırımın Osmanlı imparatorluğuna eklenmesi meselesi. Bedriye Sabit 1934 İstanbul tabı sahife 21. Bu kısmın mehazı Hamdi Girayın Edebiyat fakültesi mezuniyet tezi sahife 96 - 98 dir.

Uluğ Mehmet Hanın yarlığında olduğu gibi sarılıp büküldüğü zaman bu meşin güzel bir kap teşkil etmektedir. Mektubun başında üç satır halinde Hüvelgani - ve hüvessultan ibnissultan - essultan Mehmet Han unvanı yazılmıştır. Bundan sonra mektup 32 satır tutar. Sonunda (Abdülhakir tahiyet Eminek) imzası gelir. Mektubun arkasında iki satır halinde padişah hazretlerine, devletine baş koyup öperiz, diye yazılıdır.

Hüvelgani

ve hüvessultan ibnissultan essultan Mehmet Han

Elhamdülillâhillezi iza şerreffe mülûkûl islâm caale sultanehu eşrefüs sultanülâzam elmalikül eşrefüsseyyidi lieclil'âlem el'adilül mücahit el'murabıt el'menagır el'muzaffer elmensur seyfüddünya veddin sultanül islâm velmüslimin yahyel'adlü fil'âlemin munsıful mazlumin minezzalimin kami'ulhavariç velmütemerridin ve irsül milkü meliki mülûkûl Arap vel Acem vel Türk fatihül aktar fatihül memalik vel akalim vel ahsar seddül tugat velbugat velküffar İskenderüzzaman sakini alâ tahtı süleyman naşirül adlü vel ihsan zillüllahu fi ardihi el kayim bisünnetihi ve farzihi halledallahu tealâ mülkehu ve sultanehu ve nasara cüyüşehu ve aavanehu ilâ çenabül'âli ve sultanülvali maruz oldur ki şerif hazretinizden biz miskin hadimlerinize kelami şerif geldi ki Hundıgar Hazretleri Kara Buğdan aleyhüllâne üzerine gazaya kasteyledi sizlere dahi ilâm oldur ki cemii leşkerinizle Hundigara muvafakat edüp dini islâm ga muavenet edüp ol taraftan yürüsanız deyu bize haber değdi ise özümüzün yağımız dahi varalgâç sizin hizmetinizi kabul edüp istidadı harp ve alatu darp ile Rekbana barduk bir nice kâfir kalalarını ihrak ettük ganimeti kesir aldık bihesap badehu rücu kılınınca haberi mühmel geldi ki yağı geldi ivlerinizi garet idi deyu derhal ılgar ganimetlerimizi salup rücu itmege kast ittük ise kâfir ardımızdan gelüp bizim ile muharebei kesir kıldı hayli kişimiz zayi oldu iki karındaşım şehit oldu istidadlarımız atlarımız zayi oldu özümüz bir at ile geldük badehu bizim akabimizce yağımız taht leşkeri ile gelüp illerimizi aldı biz Kırım şehrinde idük semüz atlarımız yok idi ki çıkıp muharebe kıluy idük Kırım şehrinde dahi gelüp muharebe kılmak diladı amma kaleye kâr idebilmedi bu mühmel haberlere olup sizin mübarek cemaletiniz ile müşerref olabilmedük elhamdülillah işittük ki kara buğdan aleyhullanenin üzerine mansur muzaffer

olmuşsuz kema kalellahu taalâ nasrun minellah ve fethun karip ve beşşirülmüminin ayetinin beşareti birla hazreti resulün aley-hissalat ve sellem mukaddes mutahbar ruhunun istimdadı ile hezimet kılmışsız deyu semimize deydi ise gönlümüze gayet feruh ve sürur hâsil oldu ve badehu Yegân Bey geldi ise rast Yegân Beyi uzanabilmedük ki arada yağı var idi na gâh yolda yağı kâ ocaragı dahi zayi bulgay sizin bize hatrınız bize kalgay deyu sizden hicap ittük bizim hazır leşkeri az m yok idi deyu hazreti aliyenize rik'a irsal kılındı tahriren fi evahiri şehriül mübarek cemaziyel ahır sene ehadi ve semaninin ve semanmie

Aptühu tahiyet elfakir Eminek

2 – Menligirayın Fatihe mektubu: Topkapu sarayı kütüphanesinde 14/12001 numarayı taşıyan bu mektup 14×34 santimetre ebadında olup bundan evvelkinde izah edildiği üzere bir meşin kapa mevzudur. Bu mektubun üstünde 3 satır halinde Allah-hu - Padişahı azam - Hallide mülkehu yazılıdır bundan sonra iki satır halinde bicenabı sultan selâtin basitülemnü velaman naşirüladli velihsan kahirül küfrü veludvan elmahsus binayeti milkilmennan - Edemallahü devletehu ilayevmül mizan ediyetül müstecabe vel esniyetül müstetabe) denilmektedir. Bundan sonra esas mektup gelir ki 15 satır tutar. Serlevhasından padişaha gönderildiği sarahatla anlaşılmakta ise de bundan evvelki mektupta olduğu gibi ne Mehmet II ye gönderildiği ve ne de hangi tarihte yazıldığı işaret edilmemiştir. Yalnız: «Kıral kâfirden elçi adam geldi kemineniz dahi şöyle cevap birle gönderdik sen Karabuğdan birle bir olursan senden özge düşmanımız yoktur ve eger Karabuğdan birle olmazsan padişahımız ile barışsanız biz dahi hoş dostuz diye iki ay vade ile bir adamımızı koşup gönderdik ne vakit olcantipten haber bilirsek devlet kapısına göndeririz » diyor. Mehmet II nin Karabuğdan seferi dolayısıyla evvelki mektubu izah ederken verdiğimiz tafsilât hatırlanacak olursa burada bahsedilen Kral Kâfirden maksat, Lehistan kralı Kazimirin olması lâzımgelir bunu böyle kabul edecek olursak bu mektubun 29 cemaziyelâhır 881 tarihli Eminek Beyin mektubundan daha evvel yazılmış olması lâzımgelir. Bundan başka taht elinden gelen haberden dolayı mükedder olduğunu ve gönderilen elçinin henüz taht elinde bulunduğunu, haber gelir gelmez hemen devlet kapısına bildireceğini söylüyor buradaki taht elinden maksat, şüphesiz Altın-

ordunun merkezi olan Saray Şehri olacaktır. O zaman altınordu hükümdarı bulunan Seyyit Ahmet Hana bu elçiyi kim gönderdi ?. Mehmet II mi yoksa Menli Giray mı? Bu mektubun sonunda Kefe kadısı Hüssam'dan (yerli miskin halkının) yani ahalisinin memnun oldukları cihetle yine Kefe kadılığında alakonulmesi rica ediliyor. Mektubu aynen yazıyorum: İyi okunamıyan veya yanlış okunan yerleri görülmek  zerc mektubun fotoğrafisini de ilâve ediyorum. Fotoğrafide görüleceği üzere imza yerinde bir damga vardır ki mavi istampa ile vurulmuŐ olan bu damga hemen Uluğ Mehmet Hanın damgasına benzer onun gibi dört köŐe olup $5,7 \times 5,7$ santimetre eb'adındadır. Uluğ Mehmet Hanın damgası bundan    milimetre daha büyüktür. Tam ortasında Kırım Hanlarının mesk k tında dahi görülmekte olan tarak damga vardır. Bunun etrafında Menli Giray Han yazılıdır. Bunun haricinde ise bismillah -ir- rahman -ir-rahim Lail he ill llah Muhammedün resullullah Allah sözleri okunur.

Allah h 
Padişahı  zam
Hallede mülkehu

Bicenabı sultanı salatini cihan b situl emn  vel - aman naŐir l adl  vel ihsan kahir l küfrü vel udvan elmahsusu biinayetil melikil mennan edamallahu devletehu ila yevmel mizan nurul ed'iyet l m stecabe vel esniyet l m stetabe maruzu benđegi oldur ki kemineniz halinden istifsar olursanız allah inayet birle Sultanım devletinde sağ sel met kullukta hazır durup mus ve hem taht tarafından haber Őoldur ki halleri katı mükedder olunmuştur elçi dahi varup idi henuz taht ilindedir ni vakit muayyen haber bilis k devlet kapusına bild r r z kiral kâfirden dahi keminenize elçi adam geldi kimineniz dahi Şöyle cevap birla g nderd k ki Devletl  Sultanım sağ olsun sen Kara Buğdan ile bir olursan senden  zke düşmanımız yoktur ve eğer Kara Buğdan birla bir olmay padişahımız ile barıŐırsanız biz dahi hoş dostumuz deyu iki ay vade verüp bir adamımız koşup g nderd k ni vakit ol canipten dahi haber bilisak devlet kapusına g nder rm z ve dahi Devletl  Sultanımın adl dadına l yuk kimesneleri devlet kapusına bildürmek keminenize vaciptir öyle olsa keminenize in'am olunan kullarınız ve dahi Kefenin müslümanları g vurları mecmuları Hüssam kadı duacınızdan hoŐnutturlar ve dahi yağlıklar olundu taun oldu ni

kadar taksirlik vakitlerde yerli miskinın muratları hâsıl olup Sultanıma çok savaplar alınup gıca gündüz Devletlû Sultanıma dua ve senalar iderler şimdi parça duacı yerli miskin halkının temennası oldurki Hüssam kadını yine Kefe kadılığına mukarrer oluna yerli miskinın muradı alınup Sultanıma azim sevap ola baki ferman Sultanımındır devleti ebedi ve saadeti sermedi daim ve kaim bad; innehu raufun bil'ibat

*Abdüküm Menligiray elhakir
Altında damga vardır.*

3 — Nurudevlet'in Fatih'e mektubu : Topkapı sarayı kütüphanesinde 14/6721 numarayı taşıyan bu mektubun baş tarafı çok haraptır. Serlevhası bulunmadığı gibi üstteki birinci satırda ancak iki kelime, ikinci satırda beş kelime okunabilmektedir. Esasen 11 satırlıktır. mektubun sonunda evaili sefer 882 tarihi ile Nurudevlet'in imzası görülür. Bu tarih 15 Mayıs 1477 ye tesadüf eder.

Nurudevlet bu mektubunda Kasım bey vasıtasile gönderilen mektubun (veya haberin) vardığını ve sağ ve selâmetliğini işitüp Tanrı Taalâya çok şükürler kılduk. Biz kulunuzu daim sadaka ve in'amı birle yad kılıyorsunuz. Allahu Taalâ daim fırsat ve nusret ve şevketinizi ziyade kılsın. Padişahım biz kulunuz gibi nice devlet eşğinde kulluk umurunu beline bağlayup dururlar. Biz hud sizin has dikmeniniz. Padişahımdan dileğim oldur ki dostumuz. veya düşmanımız bep sizin sem'inize kâfi söz etseler işitmeyesiniz. Sizin lûtuft ve kereminizi biliriz; daim ona istinat ediyoruz. Devlet eşğine dua kılar ve tahıyyetnameler irsal kılındı, demektedir.

Bundan evvel 1 ve 2 numalar ile işaret ettiğimiz mektuplarda görüldüğü üzere Seyyit Ahmet Hanın Kırım hücum ile Menligirayı kaçırdıktan sonra acaba Nurudevlet tekrar Kırım hanlığını ele mi geçirdi? Her nekadar bu mektubun imzasında kırım hanı olduğunu gösteren bir sarahat yoksa da mektubun yazılış tarzı onun Kırım tahtını ele geçirdiğini ve Mehmet II ye karşı itaat ve inkiyadını arzetmekte olduğunu gösteriyor. Mektubu okuyabildiğim kadar yazdıktan sonra fotoğrafını yazının sonuna ilâve ediyorum[1]

[1] « Kırımın Osmanlı İmparatorluğuna eklenmesi meselesi » adlı eserde Nurudevlet'in kardeşi Menekligirayın bir defa 1466; diğeri 1474 te olmak üzere iki defa hükümeti eline aldığı ve 1476 da Seyyit Ahmet Hanın Menekligirayı mağlûp ve firara mecbur etmesi üzerine Cani beyi vali yaptığı kaydedilmektedir. Menligirayın Seyyit Ahmet Hana karşı mağlûp olması ve tekrar kükümeti ele geçirmesi hâdiselerinin 1476 da olduğu zikredilmektedir. Halbuki Nurudevlet'in bu mektubu ile bundan sonra 4 numara ile bahsedeceğimiz Menligirayın mektubu, arada takriben iki yıllık bir fasıla olduğunu göstermektedir.

..... ba in-am sa ramıza
 ekabir Kasım bey..... kulunuz ga tikûrdi biz kulunuz dak sizinin
 isan sağ ve selâmetliğinizi işitip tanrı taalâ ga küp şükürler kıl-
 duk biz kulunuz nı daim sadaka ve in'am birle yad kılırsız allahu
 taalâ daim fırsat ve nusrat ve şevketinizni ziyade kılğay amin
 ya rabbel alemin Padişahım biz kulunuz bigin nice lar devlet
 işiginde kulluk murunu bilingâh baglap dururlar biz hud sizinin
 hassa tikmeniniz dururuz Padişahım din tilekim oldur kim dostu-
 muz dır düşmanımız küp sizinin lûtuf sem'ininize kâfi söz itsün
 bulsalar işitma sanınız sizinin lûtuf ve kereminize bilürsüz dayim
 onungânımız ol irdi imdi kişin devlet işigine dua kılar tahiyetna-
 meler irsal kılındı. tahriren fi evaili sefer sene isna ve semanin
 ve semanimie

Abdühu

Tahiyet Nuru Devlet

4 – Benli Giray'ın Fatih'e mektubu: Topkapı sarayı Kütüp-
 hanesinde 14/6679 numarayı taşıyan bu mektup; Hu padişahı muaz-
 zam eazzallahu ansarahu başlığında sonra 7 satır yazıyı ihtiva
 eder. Altında bendenüz Benli Giray imzası görülür. Gerek Kırım
 meskûkâtında gerekse eski tarihi eserlerde, daima Menli Giray diye
 yazılan bu ismin İstanbul şivesile (Benligiray) şeklinde yazılmış
 olması çok ziyade dikkate değer. İstanbul şivesindeki B nin Kırım
 şivesinde M ye nasıl inkılâp ettiği burada çok açık olarak
 görülür.

Benli Giray, padişaha devamı hayat devletinde berdevam olması
 duasında bulunduktan sonra : Sultanımın buyruğu ile bu memlekete
 geldik idise bir gün gibi olmadı. Aşırı harap olmuş, şimdiki halde
 memleket haraplığından döşelik dahi kalmamış. İmdi bizim halimiz
 aşırı mükedderdir ve Sultanımın nice bizim gibi sağakasını ister
 kulları vardır biz dahi anlar gibi bir kuluyuz, inayet sultanımındır,
 diyor. Mektubun sonunda evaili sefer 883 tarihi bulunmaktadır ki
 3 mayıs 1478 ze tesadüf eder.

Bu mektuptan açık olarak Benli Girayın, sultanın yani Mehmet
 II nin emrile Kırımı geldiğini, fakat her tarafın harap bir hale
 gelmiş olmasından dolayı yardım istediği görülür. O halde Menli
 Giray, 1476 da Seyyit Ahmet Hanın hücumu neticesinde hüküm-
 darlığını kaybetmiş, onun yerine hanlığı Nuru Devlet ele geçirmiş,
 fakat 883 Hicri yılının ilk aylarında Mehmet II tarafından Menli

Giray tekrar han nasbedilmiştir. Mektubu okuyabildiğim kadar yazdıktan sonra fotoğrafını da yazının sonuna ilâve ediyorum.

Padişahı muazzam aazzallahu ansarahu

Hudavendi âzam a'delülâlem aliyüsseyfü vvelkalem akva muhatul hafikin sultan guzatül maşrikayn essultanülberreyn vel-hakanülbahreyn. Gıyasüddünya veddin nusretülislâm velmüslimin.

Hazreti âliye mezid devlet ve hayatı devamı devlet duasını itikat ve ihlâsla taze kılmaktan sonra maruz olunan oldur ki Sultanımın buyruğu ile bu memlekete geldik idise bu memleket biz gören gibi olmadı aşırı harap olmuş şimdiki halde memleket haraplığından döşelik dahi kalmamış imdi biznin halimiz aşırı mükedderdir sultanımın nice bizin gibi sadakasını ister kulları vardır biz dahi anlar gibi bir kuluyuz inayet Sulanımundur tahriren fi availi sefer sene 883

*Bendenüz
Benli Giray*

5 – Benli Giray'ın Fatih'e mektubu: Topkapı Sarayı kütüphanesinde 14/6678 numarayı taşımakta olan bu mektup, Hu-hazreti Padişahı mükerrem başlığından sonra 13 satır yazıyı ihtiva eder. Bundan evvelki mektupta olduğu gibi altında bendenüz Benli Giray imzası görülür. Benli Giray bu mektubunda: «biz kulunuz bu vilâyete gelmekliğimize emir aldıkta Kasım kulunuz bizim buraya gelmekliğimiz emrini buldukta yolda izde berde ve bahirde kon-durmak ve göçürmekte her veçhile ne maslahat buldu ise kullu-ğunu taksir kılmadı. Padişahımın emrini ve bizim hizmetimizi gayet haddince kılup kulluğunda her veçhile kusur koymadı, yerine getirdi. İmdi Padişahı âlempenahdan ümittir ki bu kulunuzun hizmeti zayi bulmasın. Merhamet oluna buna olan hemen bana yapılmış gibidir, onun için biz hem beylerimizden gayet hoşnuz. Baki ferman Sultanımındır» demektedir. Hernekadar mektubun sonunda hangi tarihte yazıldığını gösteren bir tarih atılmamışsa da bundan evvelki mektup ile mukayese edersek Benli Girayın Kırıma gelir gelmez bu mektubu yazdığı ve dört numaralı mektubu biraz daha sonra yazdığına hükmetmek icap eder. O halde muharrem 883 veya biraz daha evvele ait olması icap eder. Burada adı geçen Kasım kulunuz şüpbesiz ki o zaman Kefe Beyi bulunan Kasım Beyden başka birisi değildi.

Mektubu okuyabildiğim kadar yazdıktan sonra fotoğrafını yazının sonuna ilâve ediyorum.

hú**Hazreti Padişahi Múkerrem**

Hudavendigâr ázam a'delúläem valiyússefú velkalem akva muhatul hafikin sultanı guzatúlmařikayn vessultanúl berreyn velhakanúlbahreyn gıyasúddünya veddin nusretúlislâm velmúslimin maruz olunan oldur ki biz kulunuz cenabı álinizden bu vilâyete kâyparmağa emir bulganda Kasım kulunuz biznin birla birđe gelmegâ emir buldu (ordu) erdı alay bulubsa yolda ve izde berde ve bahirde kondurmakta góczürmekte her veçhile ne maslahat buldu idise kullugını taksir kılmay padişahının emrini ve biznin hidmetimizni gayet haddinca katlanıp kullugunda her veçhile kusur koymay yerine getürdi imdi padişahi âlempe-nahunun bihari devletinden ümittir ki bu kulunuznin hidmeti zayı bulmay bir himmet oluna mungâh himmet olan hemen bizgâh bulgan gibidir anın için kim biz hem beylerimiz efendiden? gayet hoşnut mız baki ferman Sultanımızdur

*Bendenüz
Benli Giray*

6 – Benligirayın Fatıhe mektubu: Topkapı Sarayı kütüphanesinde 14/6714 numarayı taşımakta olan bu mektup yazı itibarile farklı olduğu gibi kâğıdı da daha büyük kıt'ada 42 × 14,5 ebadındadır. Üstünde Hüvelgani başlığı, bunun altında Hazret - Padişahi muazzam hazretleri - Hallede mülkehu ibaresi görölür. Bundan sonraki kısım 17 satır teşkil eder. Bu yazının 8 satırı padişahın vafına tahsis olmuştur. Bundan sonra: «maruz olunur kim devlet eşiginden emrolunup bu yere geldiğimde halkımızın halleri aşırı mükedder olduğu sebepten hazreti álinize adamımızı gónderemedik. şimdiki halde elhamdúlillâh Sultanımın devleti sayesinde ben kuluna inayet kılınarak memleket gayet rahat bulup devletli Sultanıma parça (bütün) halk akşam sabah ve gudüvvü revah dua kılurlar. İmdi Sultanımın sağ ve selâmetliğini bildüren Abdúlâziz adlı adamımızı hidmetine bir kaç sözler... le irsal kılındı. İnaşallah bissürur ışga oluna... tabiyetname irsal kılındı... 884 yılı cemadielâhirenin sonunda yazıldı» dedikten sonra «abdiniz Benli Giray» imzası görölür.

Bu mektuptan anlaşıldığına göre Benli Giray, Mehmet II tarafından Kıırma gönderildikte 4 numaralı mektupta da yazıldığı üzere Kıırım memleketini çok harap bir halde bulmış - şüphesiz Seyyit

Ahmet hanın yaptığı hücumun bunda büyük bir tesiri vardır. Ancak Mehmet II nin yardımı ile memleketin yaraları bir iki yıl zarfında az çok tedavi edilmiş; bu mektubu getiren Abdülâziz adlı adamı ile bazı hususlar hakkında şifahi haberler yollamış.

Kırım hanlığının Osmanlı hükûmeti himayesine girmekle neler kazandığını göstermesi itibarile bu mektubun hususî bir kıymeti olsa gerektir. Bu husus yalnız Benli Giray zamanında değil, bundan sonra da Kırım'da dahili kavgalar çıktıkça, Osmanlı hükûmetinin müdahalesile kısa bir müddet sonra bu kavgalara son verildiği görülür. Nihayet Katerina II zamanında Kırım Hanlığı işlerine Ruslar müdahale ederek Altınordu hükûmetinin son kısmını da ortadan kaldırdılar. Mektubu okuyabildiğim kadar yazdıktan sonra fotoğrafını yazının sonuna ilâve ediyorum.

Hüvelgani

Allah

Padişahı muazzam hazretleri Hallede mülkehu

Devleti Maali Cenabı Hazreti Âli Hüdavendigâr ve kâmuranı mufahham meliki mülûkûl'ümera vel'eâzım kehfül kübera vel'efahım madenül eltaf havii fûnunül-a'taf vazı merasimül adl vel'insaf dafiuzzulmü velcevır an-il-etraf sultanı selâtini zaman bâsıtül emnü vel'eman naşırül adlü vel'ihşan zillûllahi meliküddeyyan elmüeyyed minessema el-muzaffer alel âda ellezi neftahirü bizatihilşerifetü elmahsus biinayetil melikülvehhap müşeyyedullahu erkânı devletehu ilâ yevmilhesap bihakkı Muhammet ve alihileşab..... Sathezaran bendeği muhlisane ve dâvatı niyaz mendane bahuşu ve huzu tebliğ kılmaktan sonra maruz olunurkim devlet işğinden emrolunup bu yergâ gelgânımızda halkımızın halleri aşırı mükedder olduğu sebepten Hazreti âli ga adamımız göndüremaduk şimdiki halde elhamdülillah sultanının säyei devletinde ben kuluna inayet kılğan memleket gayet rahat bulup devletli sultanıma parça halklar şam ve sabahta guduvvü revahta dua kılatururlar imdi sultanının sağ ve selâmetliğin bildüre Aptülâziz adlığ adamımızı hizmetininga bir kaç sözle sipariş kılup irsal kılındı inşaallah indelhuzur bissürur ısga olunsa..... tahiyetnamel irsal kılındı fethi ebedi ve duayı sermedi daim küşadebad innehu raufun bilibât ketebe fi evahiri cemadiyelâhır sene erbaa ve semanine ve semamime.

Tahiyet aptuhu Benli Giray

7 — Menli Girayın Bayezit II ye mektubu: Topkapı Sarayı kütüphanesinde 14/1202 numarada kayıtlı bulunan bu mektup 41X15,5 santimetre ebadındadır. Malûmdur ki Bayezit II nin son zamanlarında hastalanarak hükümdarlığı oğlu Ahmede bırakmak arzusunu ızahr etmesi üzerine bundan haberdar olan Trabzon Valisi Selim Şah topladığı kuvvetle rumeliye geçerek Edirne civarına geldi. Babasını görmek hususundaki arzularının reddedilmesi üzerine rumelide bir sancak verilmesini istedi. Nihayet kendisine Silistire sancağı verildi ise de Selim Şah Silistireye giderken casuslar gelerek Bayezit II nin vezirleri kendisini böylece avuttuklarını çünkü diğer taraftan anadoluda bulunan kardeşi Ahmedi; babasının yerine geçirmek üzere istanbula çağırdıkları haberini getirdiler. Bunun üzerine Selim Şah geri dönerek babasının ordugâhına geldi fakat üzerine yapılan hücum ile kuvvetleri dağıldı kendisi güç halle canını kurtararak tuna ağızlarına doğru kaçtı. Bu mektuptan anlaşıldığına göre bu vak'adan sonra Selim Şaha tekrar Trabzon sancağı verilmiş; fakat o Menli Girayın tavassutu ile tekrar Rumelide verilen Silistire sancağını istemektedir. O halde bu mektup takriben 8 Cemaziyelevvel 917 (3 Ağustos 1511) Oğraş köyü muharebesile 2 Sefer 918 (19 Nisan 1512) Selimin cülus tarihleri arasındaki sekiz aylık müddet zarfında yazılmıştır. Baş tarafında padişaha arzedildiği kaydedildikten sonra 14 satır yazı vardır. Menli Giray, Bayezit II ye gönderdiği bu mektupta oğlum sultan Selim Şaha Trabzon sancağı verilerek oltarafa azimetleri emir buyurulmuş fakat Sultan Ahmedin Anadolu vilâyetlerini kabzai tasarruflarına aldıklarını işiterek Rumeli tarafına geçmeğe teşebbüs ettiler. Mukaddema Rumeli diyarında tayin buyurulan sancağ yine kendisine sadaka olunduğu halde aradaki fitnenin bertaraf olacağı umulur. Mahza zamanı devletinizde memleketin emnü eman üzere olması arzusiledir ki bu ricada bulunmağa cesaret ettim. Umarım ki bu ricam kabul edilir diyor. Mektubun sonuna tarih konulmamıştır. Altında (Menli Giray elhakir elfakir abdüküm) imzası olduğu gibi mektubun arkasında daire şeklinde bir mühür vardır. Mühürün ortasında Kırımın Tarak damgası ile Menli Giray Han ibaresi görülmektedir. Mektubun fotografisini yazının sonuna ilâve ediyorum.

**Hazreti padişahi arş asitan
eyyedallahul melikül müstean**

Betürabı kimya menap babı saadet meap isarı bendei ubu-
diyetye iyap oldur ki haliya dürrü dürci şehriyari devrei burcu
bahtiyari şehzadei hilâfet hanzade oğlum Sultan Selim Şah eyye-
dallahu hazretine livai mahmiyei tarabü füsün sani Allahu anil
azabül hun sadaka buyurulup oltarafa azimetleri buyurulmuş hid-
metleri dahi riayeti emri vacibül'iz-anı sultanî için ol cihete
teveccüh kast kılup ol esnada afitabı asümanı ikbal asıman afitap
iclâl Sultan Ahmet tale bakahu vilâyeti mahrusai Anadoluyu kabzai
tasarrufuna ithal ittüğünü istima edüp Rumeli diyarına azmi
bahazım üzerine oldular öyle olsa bende birle alâyık ve rava-
bitları ne mesabede idüğüne hatırı atırı hudavendigâri muhit ve
muhtevidir avatıfı aliyei şahaneden tazarru ve istida olunur ki
hidmetlerine mukaddema Rumuli diyarında tayin buyurulan san-
caklar yine sadaka olunaki Hazraeti Padişahi madeletpenah ve
raiyyet ve memleket asude olup fitne bertaraf ola ya'lemullah ve
kefabihi şehiden ki bu cesaret ve ibram ve cür'et ve ikdam olun-
maktan gazez mahza zamanı devleti hudavendigârıde vilâyet emnü
aman üzerine olmaktadır mutazarrıdır ki bu daraat ve iptihal şem'i
kabul birle ve siyyema iltifat buyurula baki çün gazezi arz
farzı ihlâstır bu miktara içtisar olundu hemişe zilli zalili saltanat
ber farkı firakı raiyyet memdut bad bi rabbül ibat

*Abdüküm Menlîgiray elhakir
elfakir*

8 – Kırım hanlarından İslâmgirayın bir mektubu: Topkapı sarayı kütüphanesinde 14-12004 numarada kayıtlı bulunan bu mektubun kalmokların ilk defa Kırım yarımadasına yaptıkları hücumu bildirmesi itibarile hususî bir kıymeti vardır. İslâmgiray (Benim saadetlü pederi azizim) diye söze başlar ki bundan maksat o zaman sadrazam olan paşadır. Çünkü aynı kütüphanede 14-12003 numarada kayıtlı olan İslâmgirayın diğeri bir mektubu vardır ki yine pederi azizim diye başlar ve kendisine sadareti uzma tevcih edildiğinden dolayı tebrik eder. Fakat mektupların ikisinde de

ne tarih, ne de sadrazamın adları yazılı değildir. [1] Mektubu aynen yazıyorum:

Hû

Benim saadetlü pederi azizim Kalmok keferesinin ancak namları işitilüp kendileri görülmüş değildi. Hikmeti Huda ulu Nogay kavminden bir bölük Nogay olcanibe düşüp bu taraflarda Nehri Özi sahralarında olan Nogay halkı ile adaveti kadimeleri olmakla kasdi intikam edüp bir miktar Kalmoku başlayup getirüp nehri Sütten öte olan Nogay yalkısından bir miktar yalkı sirkat edüp gittükleri haberi gelüp Kırımdan asker çıkup kogun olup nehri Süte varınca kalmoklar bir rüzgâr kavimdir. Nehri Teni ubur edüp koğulmak ve irişilmek kabil değil. Bir yerde mekânı ve duragı yoktur ki asker ile varup intikam kasededin. Mel'unlara yol verüp nehri Teni geçüren Ten kazakı olup ve daima der-yaya çıkup lebi deryada olan ümmeti Muhammedi harap Ten kazak eşkiyası olmakla ayani vilâyet ve umumen Kırım ihtiyarlarile müşavere olundukta Haktaalâ Hazretlerine tevekkül edüp bu kış nehri Ten üzerine sefer edüp bilütfillâhi Taalâ Ten (Don) eşkiyasının meskeni olan kura ve palangaları harap olmak kabil olursa inşaallahu Tealâ ol taraflarda olan eadii duzahmekin havfe düşüp ayaklarım çekerdi dimelerile mütevekkilen alellah biraderimiz Kalga Sultan oğullarını serdar edüp cümle Kırım askeri tedariklerini görüp hazır ve amade olup Özi hatmanına adam gönderüp on bin miktarı kazak talep olunup anların çıkmalarına tevakkuf olunmuştur. Tatar askerinin ahvalleri malûmu devletleridir. İnşaallah taalâ kura ve palangalarına seğırtmeden ve yağma ve ihrak etmeden tekâsül etmezlerdir. Nihayet toplu ve tüfeklü kalelerine Özi kazağı olsa biavnillahi taalâ ümmeti Muhammede bir hizmet ve kaleye seğırtmeye kuvveti kalbolur ola deyu tevakkuf olunuyorum. Her işi işleyen Hak Taalâ Hazretleridir.

[1] İslâmgiray Han; Radosta ikamete memur iken Rebiülâhır 1054 (Haziran 1644) de Sultan İbrahim tarafından İstanbula çağırılarak kardeşi Mehmetgirayın yerine Kırım hanı naspedilmişti. O zaman sadrazam sultanzade Mehmet Paşa idi. İki yıl sonra Bosnalı Salih Paşa sadrazam oldu. Burada hitap edilen sadrazamın Bosnalı Salih Paşa olması ihtimali vardır. Çünkü Kalmokların Kırımı hücumu meselesi kardeşi Mehmet Giray zamanında başlamıştı. Hammer cilt 10, Sahife 42 de diyor ki: «Mehmetgiray bir taraftan kardeşinden bir taraftan da Volga nehri tarikle Kırımı istilâ etmek isteyen Kalmoklardan korkuyordu. Kalmoklar büyük ve küçük Kabartay aşiretleri reisi Alayık tarafından mağlûp edildi.» İslâmgiray 1064 H. (1654) te vefat etti.

Kendi lûtuf ve keremine sipariş ettik. Özi kazakından bir iki defa adamları da gelüp hizmetünüze hazırız deyu haber göndermişler öyle olursa dahi Hak Taalâ mevaniden hıfzeder manii kavileri zuhur etmezse inşaallahu taalâ çıkarlar, ümidinde olup ana tevakkuf olunmuştur. Bu hizmeti ibadullah bir azîm hizmet idüğü malûmu şerifleridir. Mercudur ki hayır duadan fıramuş olunmaya. Baki ömrü devlet bekâm bad.

*Mühür
İslâmگیرay*

محمد بنه الذي اذ اشرف ملوك الاسلام جعل ساطانه اسودا السلطان
 سراج علم الماكر اسود السد لاجل العالم العادل المجاهد المبرر
 المعاصر المظفر المصون سيف الدنيا والدين سلطان الاسلام والمسلمين
 محيى العدائين العالمين منصف المطلوبين من الظالمين قاض
 للشوايح والمتمردين وارث المللك ملك ملوك العرب والعجم والترک
 قاض الامم وطار مباح الماكر واما والده وارث المللك ناصر العدل ولاحسان
 والفتاوى اسكندر الرومان ساكر عاتقت سلیمان ناصر العدل ولاحسان
 ظل الله في ارضه القائم بسنته ووضعه خاله الله تعالى ملكه واطاه
 ونصر جيوشه واعوانه المحنات العالي والسلطان الولاى
 معروض ولد له شريف حضرته كبره بزمك من خادم الارزى كطلوم شريف
 كادى ك خوزكار حضرته الذي قره بطلان عليه الله ازره غدايه
 قصد ايلادى نزلن دخی اعلام اوله كجميع لشكر لزله خوزكار
 حوافر ايرت دين اسلاما معا وترايرت اوله كجميع لشكر لزله خوزكار
 بزخر نكردى لبا اوزوزونوك ماغمز دخی وارا كاج نزل خذ نكردى
 قبول ايرت استعلا حروب الاق ضرب ايلار كيانا بار دوق برى كافر
 فلع لارنى احران ايتوك عنمت كثر الوق في حساب بعد رجوع فيلغيا
 خير مهمل كادى كباغى كادى ايف لركردى غارت ايرت بود حان خان
 لومزى سالت جوع ايتوك قصد ايتوك ايا كافر ايرت ان كلين ايلار
 محارب كثر فيلهى خيال الشيايع اوله كافر ايرت ايتوك ايلار كادى كباغ
 لومزى ايلار من سلاح لومزى ايلار اوله كافر ايرت ايتوك ايلار كادى كباغ
 برى عنتم ج باغرت خذ نكردى بالكل ايل لومزى الذي لومزى شهر نكردى
 سموز اطلر موقوف ايدى ك جيتيب بخانه قلاى ايدى ك لومزى ايلار
 كله بخانه ملان اولادى اما قلعه ك اراده سلاى لومزى ايلار اوله كباغ
 نزل سار ايلار كادى كباغ ايلار اولادى كباغ ايلار اوله كباغ
 عليه اللعن نك ازره منصرف مظفر المنق نك ايلار اولادى كباغ ايلار
 فرى وبنس المومنين ايلار كباغ ايلار اولادى كباغ ايلار اوله كباغ
 سدس مظفر وحقى كل استلا دى هر بخت صلبش نك ايلار اولادى كباغ ايلار
 كوكلوز غايت فرج وسر وحصار اوله كباغ ايلار اولادى كباغ ايلار
 راسد كباغ ايلار اولادى كباغ ايلار اولادى كباغ ايلار اوله كباغ ايلار
 دخی ضايع بولغاي نك بر خاطر نك قلغاي نك ايلار اولادى كباغ ايلار
 حاضر لشكر عظم بوق ايدى بود حفر نك عالده رفعة ايلار اولادى كباغ ايلار
 كباغ ايلار اولادى كباغ ايلار اولادى كباغ ايلار اوله كباغ ايلار

محمد بنه
 امين

الله

باسم الله العظم
جله - بركة

معاذ الله
قال الله والعرو
مخا سلطان العظم
والا ما بين العول
واللانة

لوالله دولة الي بولم انزل الله
مع ومن نده في اول
سلامت قولته جانه نور
دعي ور لوي صغور
قوان كافون دعي
دولتو سلطانم
دوحن نيمو قدر
خوش دوست
دعي صبر
مسنه لوي دولت
دو دعي كده
لر اوله
جوق نواب
يرش كيني
مرلوي النور
سروري قام

با انعام
 و الا کا بر و م
 بن کینه نزل ایسان سابع و لا یفعل فی البشیریت کرمی عالی غاکویش کر لدر فیلدو
 بز قولونکون ز دایم صدقه و انعام بیلایا فیلوریز الله تعالی دایم فرصت و غرض
 شوکتینکیزه زیاده فیلغای آمین بابر العالمین بادشاهیم بز قولونکون بیان نیجا لدر
 دولت استیکیندا قورلوق فورین سلیسکا بخله توفیق لدر بز خود کسرتیل
 خاصه نیکنه نکره توفیق بادشاهیم دین نیلا لیم اول دورتم دوستوروز دین
 دوغچیم کون کسرتیل سمعینکیزه کانه سوز اینور بولسا لدر ایستقامتکیزه
 سرتیل لطف و کرمینکیزه بیلور نسو دایم او تونکاینیز اول ایرده ایله
 کسین دولت استیکیند عاقیلا محسانلر لدر سال فیلسنکیزه
 حیراء اول الصغر سله شی و ثانین فیکاماب

Nurudevletin mektubu

مختار
بالشاه
بن محمد

خلافة العظم محمد العالم والي اليتيم والقلم اوتوى غيا القاقق بن غيا سلطان غيا البر سلطان
 البحر عن ابن المولى ناصر الامام ملقب ٦ حضر عاليه فيريد وولدت حبات
 فولدت عامرية اغتالا واخلا حله تاز و قلمون صلوه معروض اولين اولده سلطان اول
 بور و غيله بومللة كلدو كبريا بومللك بن كيون ابى اولادى اسرى خرابى
 شد بيمالك مملكت خراب ليغندن دوشه كيل حفي فلما بين ليدى بزسد
 حاله اسرى ملدرو سلطان اول نجمة بزسد كسى صدقه سيشر قولى ولدو
 بز حفي التركى برفو بوز غايت سلطان اول حورافى او ايل صفر

حورافى او ايل صفر

Belleten: C. 1 Benlikirayın mektubu

حضرت الشاه محمد

الطاهر

خداوندگار اعظم لعل اولی المومنین والی القوم الخیر
 غزاة المشرق السلطان المیرزا محمد علی خان
 نعمة الایمان علیکم ورحمة الله وبرکاته
 جناب عالی بکرمین بولایت کایار ما کار بو لغا ندا قاسم قولونکوز
 بنزله لایر کاکا امد بولدی لردی الای بولسا بولدا وازدا
 برده و بجزده قوندور مان دا اوجو مال دامه و جمله صلحت
 بولدی ارساقو لوغین تفصیر قشای پادشاه سنل امری بنزل
 خدمتین غایت حدینجا اولان قو لوغنده هر جمله قصور
 قویبای برینه کلمه یی ایمدی پادشاه عالم سب بو نکل
 بجاری دولتیندان امد در له بو قولونکوز نسل خدی
 بولما ی برهت اولن موکامهت اولان همان بمرکا
 بولغان کی در اسکل اوچون کیم بیز مهم بکار و محور افریندن
 غایت خشنود میز باقی فرمان بھ بطانوک در

محمد علی خان

Benlikirayın mektubu

ماتنج

الله

بسم محمد مجتهد
قله كذا

والامارة
 من طالع
 وولست اعان حنا حضر على خذو نكاحه واما من
 والاعانم كنه البراء والاعانم معدن الاطراف حانوي
 واصع مراسم العدل والاضاف رافع الظلم والمحرور
 سلطان السلاطين الزمان باسط الامن والامان
 ظل الله الملك الدمان المودع السماء المطر على الاعانم
 الذي نفتح بذاته الشرف المحضوبية الملك الوهاب
 وولسته الى يوم الحساب محقق في الله الاصح اراان
 ووعوا رافع وزدانه باختراع وخصم تملك
 اوله نوركم واوله نوركم امر اوله نوركم
 حال الذي اسرى ملكه اوله نوركم حيدر حيدر
 شمدكي خالد الملك الطاهر تملك سانية ووندانه وولسته
 مملكته على راجه وولسته وولسته سلطانها ماراجا حانوي
 غنم رافع وادعافلا نور لادعاف الملك الطاهر تملك
 بيلدر عبد العزيز الطاهر اوله نوركم حيدر حيدر
 ارسال قبايلها في شمس الله عند حضور السرور اصغار
 نحيبت نامه لمرسل في شمس الله حيدر حيدر
 كندان بار انتر وولسته حيدر حيدر

مدرسة المتساوية
لبن الله المتساوية

بقره کمالی ضارب سبقتی سبب نیست بموقوفه بل بر ایل و دولت که حالاً در جرح و جراحت
در روی بصر و بختیاری مخالفه قلاتی فخر نوله و علوم سلطانه سلطانه لکن اخصه
لوا و عقیده طرفه و نه صانها لکن الفیض لکن البهه صدقه بیوریل و لکن طرفه غنی
بیوریلین خدمتای و فی رعایه لکن و لکن الفیض لکن سلطانی ایچونه اوله ایچونه
تیلور و له انکال آقبا آسونه اقبال آسونه اقبال سلطانه لکن اقبال آسونه اقبال
عوض لکن اقبال آسونه اقبال آسونه اقبال آسونه اقبال آسونه اقبال آسونه اقبال
مجم باجم لوزرینه اولدیل لکن اولدیل لکن اولدیل لکن اولدیل لکن اولدیل لکن اولدیل
لکن
ولسته اولدیل لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن
نه صدقه اولدیل لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن
لکن
غنی و محض زمانه و لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن
بفضل اولدیل لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن
در جو مقدمه لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن لکن

سئل علی ان الله المتساوية

Menlikirayın Beyazid I, e mektubu

Belleten: C' 1

فرهنگونه و نه در دیوانه و کوهن و زرد کله در باغ اردو که در خیمه
 سوزانیده و در خط آبره مانع قوی می نماید از بیماری که در آنجا
 را میسر نماید و در صورت که آنوقت از آنجا باز گردند و در وقت
 فترت از بس که معلوم نمی شود که چه بود که قیود عارض آنجا
 را دیده می نمودند و گاه ما

بج سینه و سر بر می خیزد قلم کشی است از کوه مانده از بس که در آنجا
 گفته اند در آنجا به فرزند و کوهن و غایب در آنجا به در وقت
 بر می آید می رود و می آید در آنجا به فرزند و کوهن و غایب در آنجا
 از آنجا در آنجا به در وقت به فرزند و کوهن و غایب در آنجا
 زده در آنجا به در وقت به فرزند و کوهن و غایب در آنجا
 قوی به کوهن و فرزند و کوهن و غایب در آنجا به در وقت
 به در وقت که در وقت به فرزند و کوهن و غایب در آنجا
 در وقت که در وقت به فرزند و کوهن و غایب در آنجا
 به در وقت که در وقت به فرزند و کوهن و غایب در آنجا
 به در وقت که در وقت به فرزند و کوهن و غایب در آنجا
 به در وقت که در وقت به فرزند و کوهن و غایب در آنجا
 به در وقت که در وقت به فرزند و کوهن و غایب در آنجا
 به در وقت که در وقت به فرزند و کوهن و غایب در آنجا
 به در وقت که در وقت به فرزند و کوهن و غایب در آنجا
 به در وقت که در وقت به فرزند و کوهن و غایب در آنجا

İslamkirayın mektubu (sayfanın altındaki iki mühür Menlikirayındır)